

مدل ارزیابی اعتماد و مشارکت اجتماعی جهت خط مشی گذاری مالیاتی

علیرضا رستمی^۱ - عباس طلوعی اشلقی^{۲*} - رضا رادفر^۳

چکیده

زمینه: درآمدهای مالیاتی، امروزه، نقش مهمی در تأمین مالی دولت‌ها دارد. تاجایی که مالیات، عاملی مشروعیت بخش برای یک حاکمیت به شمار می‌رود. موضوع افزایش درآمدهای مالیاتی و راه‌های ممکن برای این افزایش، موضوع جذابی برای حاکمیت‌ها است. به‌ویژه در اقتصاد تک‌محصولی مشابه ایران که تکیه‌گاه اصلی درآمدهای آن درآمد پر نوسان و غیرقابل پیش‌بینی نفت است.

هدف: این پژوهش درصدد است، ضمن معرفی اجمالی مدل‌های ارائه‌شده و طبقه‌بندی آن‌ها، عوامل مؤثر در افزایش اعتماد و مشارکت عمومی در حوزه مالیات را بررسی نماید.

روش: این مطالعه با رویکرد فرا تلفیق انجام شده است. به‌منظور شناخت بهتر متغیرهای تأثیرگذار بر این رابطه و درک دینامیزم‌های موجود، با استفاده از رویکرد مدل‌سازی پویایی سیستم و ترسیم نمودارهای علی-حلقوی (CLD)، یک مدل ارزیابی اعتماد و مشارکت عمومی در حوزه مالیات ارائه و در نهایت شبیه‌سازی توسط نرم‌افزار و نسیم (vensim) انجام شده است.

یافته‌های پژوهش: مؤلفه‌های اصلی این مدل پویا شامل عوامل قانونی، عوامل اجتماعی، عوامل مدیریتی و عوامل سیاسی می‌باشند. چهار سناریوی اساسی افزایش مؤلفه‌های اصلی و یک سناریو افزایش هم‌زمان تمام مؤلفه‌های اصلی به‌طور هم‌زمان، به‌عنوان اهرم‌های مدل مورد بررسی و تحلیل قرار گرفت.

نتیجه‌گیری: نتایج شبیه‌سازی، حاکی از تأثیر مثبت بیشتر عوامل اقتصادی بر اعتماد و مشارکت عمومی در حوزه مالیات است با این نکته که تأثیر عوامل اقتصادی نسبت به اعمال هم‌زمان همه مؤلفه‌ها بیشتر است.

واژگان کلیدی: سازمان جانشین پرور، خط‌مشی نخبه پروری، شرکت پالایش نفت آبادان، نظریه‌پردازی داده بنیاد..

^۱ دانشجوی دکتری مدیریت صنعتی، گروه مدیریت و حسابداری، واحد رودهن، دانشگاه آزاد اسلامی، رودهن، ایران. alireza.rostami.1367@gmail.com

^۲ نویسنده مسئول: استاد، گروه مدیریت صنعتی، دانشکده مدیریت و اقتصاد، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران. Toloie@gmail.com

^۳ استاد، گروه مدیریت صنعتی، دانشکده مدیریت و اقتصاد، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران. radfar@gmail.com

مقدمه

در اکثر کشورها شیوه و اصول مالیات از روش اجباری به روش اختیاری و خود اظهاری پرداخت مالیات تغییر پیدا کرده است. این تغییر شیوه در وصول مالیات باعث افزایش تمرکز سازمان‌های مالیاتی بر توسعه فرهنگ و تمکین مالیاتی جهت نیل به هدف وصول مالیات شده است. بهبود و توسعه مشارکت عمومی در پرداخت داوطلبانه مالیات و افزایش تمکین از برنامه‌های اصلی نظام‌های مالیاتی در کشورهای مختلف می‌باشد. خط‌مشی کشورهای مختلف جهان، این است که با ایجاد شرایط مناسب، اعتماد مؤدیان مالیاتی را جلب و از این طریق با صرف هزینه‌های کمتر، بخش زیادی از مالیات‌های خود را بر پایه اعتماد متقابل و مشارکت مؤدیان مالیاتی وصول می‌نمایند.

پایین بودن نرخ اعتماد و مشارکت عمومی در پرداخت مالیات مسئله‌ای است که از چند جهت می‌تواند بر اقتصاد اثرگذار باشد. نخست اینکه، توانایی دولت را در جمع‌آوری مالیات و برآوردن نیازهای بودجه‌ای را کاهش می‌دهد. درواقع، پایین بودن نرخ اعتماد و مشارکت عمومی با کاهش درآمدهای مالیاتی، توزیع بار مالیاتی را تحت تأثیر قرار داده و می‌تواند از طریق محدود کردن گزینه‌های مورد انتخاب دولت، سیاست مالی را با مشکل روبه‌رو سازد. دوم اینکه، پایین بودن نرخ اعتماد و مشارکت عمومی می‌تواند یک سری تبعات منفی دیگری نیز برای اقتصاد به دنبال داشته باشد. برای مثال، تحمیل بار بر بودجه دولت، با مشکل روبه‌رو ساختن تصمیم‌گیری‌های اقتصادی، توزیع ناعادلانه ثروت و تأثیر منفی بر پس‌انداز و انباشت سرمایه بخش خصوصی همراه است. بررسی‌های مختلف نشان دهنده آن است که زمینه‌های پایین بودن نرخ اعتماد و مشارکت عمومی در مواردی از قبیل عدم گسترش فرهنگ مالیاتی در جامعه، عدم مبادله کامل اطلاعات و نبود نظام نظارت و پیگیری در اخذ مالیات، تشخیص به هنگام و وجود ضعف در اجرای آن، عدم استقبال از تسلیم اظهارنامه‌های مالیاتی، ضعیف بودن ضمانت‌های اجرایی در این مورد، تأخیر در وصول مالیات، نشناختن مؤدیان و مستند بودن میزان درآمد آن‌ها، وجود قوانین پیچیده و متعدد مالیاتی، وجود معافیت‌های وسیع و متنوع و غیره خلاصه می‌شود.

به دلیل عدم شفافیت و ناتوانی سیستم مالیاتی در شناسایی صحیح میزان درآمد بنگاه‌ها و افراد، میزان مالیات تشخیصی عموماً ناچیز است؛ کما اینکه بخش قابل‌توجهی از همین مالیات تشخیصی نیز به مرحله وصول نمی‌رسند و اگر هم وصول گردد اصل فایده در آن رعایت نمی‌گردد؛ یعنی هزینه وصول به نسبت مالیات وصولی بیشتر است. مالیات‌ها علاوه بر اینکه به‌عنوان یک ابزار جهت نیل به اهداف اقتصادی مورد استفاده قرار می‌گیرند، به دلیل نقش باز توزیعی که دارند به‌عنوان ابزاری جهت تحقق اهداف اجتماعی نیز مورد استفاده قرار می‌گیرد؛ لذا بی‌توجهی به مقوله مالیات‌ها یکی از عوامل اصلی ایجاد انسداد در توسعه‌یافتگی اقتصادی و اجتماعی ایران است.

موضوع تبعیت از قوانین مالیاتی یکی از نگرانی‌های اصلی برای اکثر دولت‌ها در دنیا می‌باشد و به همین دلیل، مورد توجه بسیاری از محققان قرار گرفته است. در کشورهای مختلف، برای جلوگیری از فرار مالیاتی از عوامل بازدارنده اقتصادی همچون حساسی مالیاتی و مجازات بهره گرفته شده است؛ با این حال، تمرکز صرف بر عامل اقتصادی، مورد انتقادهای گوناگونی قرار گرفته است.

به همین دلیل، محققان و مدیران مالیاتی به‌منظور درک نگرش انطباقی مالیات‌دهندگان، به بررسی هم‌زمان عوامل اقتصادی و غیراقتصادی توجه نموده‌اند. پژوهش‌های اخیر در مورد تمکین مالیاتی به اهمیت بررسی عوامل غیراقتصادی در تمکین مالیاتی از طریق رویکردهایی مانند ارزش‌های درونی افراد، ارزش‌های خانوادگی مشتق شده از آن، فرهنگ و مذهب به‌عنوان عوامل غیراقتصادی پرداخته‌اند؛ «در واقع نقش عوامل غیراقتصادی در تمکین مالیاتی توسط بسیاری از محققان تاکنون نادیده گرفته شده است و باید بیشتر مورد توجه قرار بگیرد (مهدالی^۱، ۲۰۱۴: ۷۵).

تلاش در جهت ایجاد فرهنگ مالیاتی پیشرو و قوی در کشور می‌تواند تأثیر مهمی در کاهش هزینه‌ها، افزایش درآمدهای دولت و ایجاد کنترل‌های مؤثر داشته باشد، که نتیجه آن افزایش عدالت اجتماعی، رفاه عمومی و گسترش چتر مالیاتی و تمکین مالیاتی می‌باشد، که با توسعه

¹ Mohdali

جانسون^۸ و همکارانش (۱۹۹۹) و تریزمن^۹ (۲۰۰۰) اشاره نمود. جانسون و همکارانش تأثیر تحولات سیاسی ناشی از فروپاشی نظام کمونیسم را بر اقتصاد رسمی به بحث گذاشته و فساد مالی و ریشه‌های پدیده فرار مالیاتی را در آن شرایط مورد کندوکاو قرار داده‌اند. تریزمن نیز در آثار خود ساختار سیاسی موجود در جمهوری روسیه را به مسئله عدم تمکین مالیاتی مربوط دانسته است. تحقیقات پژوهشگران در این بخش نشان می‌دهد که سطح بالای اعتماد عمومی مردم به دولت، مشروعیت حکومت و عادلانه بودن سیستم مالیاتی می‌تواند به‌عنوان عوامل مثبت تأثیرگذار در تمکین مالیاتی مؤدیان عمل نماید (صالحی و همکاران، ۱۳۹۳: ۱۸۶).

زیرمجموعه‌های این عامل شامل میزان مشارکت مردم در تصمیم‌گیری‌ها^{۱۰}، پاسخگویی دولت در قبال اقداماتش^{۱۱}، اطلاع مردم از نحوه مصرف درآمدها^{۱۲}، شفافیت درآمدی دولتمردان و عملکرد شخصی آنان در پرداخت مالیات^{۱۳} و مشروعیت نظام حاکم^{۱۴} می‌باشد. (دشت بزرگ و همکاران، ۱۴۰۱: ۸).

عوامل اقتصادی^{۱۵}

تئوری‌های اقتصادی تمکین مالیاتی اغلب مرتبط با تئوری بازدارندگی^{۱۶} است. در این بخش و بر طبق نظر تریودی و شهاتا (۲۰۰۵) تئوری‌های اقتصادی اشاره دارند که مؤدیان مالیاتی با توجه به سطح حساسی (رسیدگی) رفتارهای مختلفی از خود نشان می‌دهند. به عنوان مثال مؤدیان، نتایج متفاوت سطوح مختلف تمکین (مانند هزینه‌های فرار در صورت احتمال کشف بالا و آثار وابسته به آن) را محاسبه نموده و در نهایت آن گزینه‌ای را انتخاب می‌کنند که سود، پس از کسر مالیات آن‌ها را حداکثر می‌کند.

فرهنگ مالیاتی و به تبع آن تأثیر بر تمکین مالیاتی (که منجر به شناسایی مؤدیان مالیاتی از طریق خود اظهاری می‌شود)، مالیات‌دهندگان با تمایل بیشتری، در زمینه پرداخت مالیات همراهی می‌نمایند و این امر سبب می‌شود که مؤدیان مالیاتی جدیدی نیز در این مسیر، همراه شود و منجر به توسعه و گسترش چتر مالیاتی می‌گردد.

عوامل اجتماعی^۱

فرض تئوری‌های اجتماعی در خصوص پدیده عدم تمکین آن است که عوامل روان‌شناسانه شامل نگرانی‌های اخلاقی و معنوی، عوامل بسیار مهمی در تمکین مؤدیان هستند و بسیاری از آن‌ها ممکن است با توجه به ملاحظات اخلاقی، تحت شرایطی که ریسک حسابرسی پایین است، نیز تمکین نمایند. تئوری‌های روانشناسی، اهمیتی به حسابرسی و جرائم نمی‌دهند و در عوض بر تغییر نگرش‌ها در سیستم مالیاتی تأکید دارند (مارتی^۲، ۲۰۱۰: ۱۱۲). زیرمجموعه‌های این عامل عبارت‌اند از:

ویژگی اجتماعی^۳: هنجارهای فرهنگی، پیشینه قومی، میزان فساد مالی و اداری در جامعه و میزان انتفاع طبقات مختلف جامعه از هزینه‌های عمومی.

ویژگی‌های مؤدیان^۴: انواع مؤدی، میزان و نوع درآمد، نوع حرفه و فرصت‌های عدم تمکین

ویژگی‌های جمعیت شناختی مؤدیان^۵: سن، جنسیت، سطح تحصیلات، میزان تخصص و مهارت حرفه‌ای، مذهب، نژاد و ملیت

ویژگی‌های روان‌شناختی مؤدیان^۶: تیپ شخصیتی و اخلاقیات (ایمانی و مستوفیان، ۱۳۹۶: ۴۳).

عوامل سیاسی^۷

گروهی از پژوهشگران از دیدگاه اقتصاد سیاسی به موضوع تمکین مالیاتی پرداخته‌اند. از میان آن‌ها می‌توان به

⁸ Janson

⁹ Treizman

¹⁰ Level of Public Participation in Decision Making

¹¹ Government Accountability to the Measurements

¹² Public Awareness from How to Consume the Incomes

¹³ Income Transparency of Government Officials & Their Personal Performance to Pay the Tax

¹⁴ Legitimacy of Ruling System

¹⁵ Economic Agents

¹⁶ Deterrence Theory

¹ Social Agents

² Marti

³ Social Characteristic

⁴ Payers Characteristic

⁵ Demography Characteristics of Payers

⁶ Psychological Characteristic of Payers

⁷ Political Agents

مبانی نظری

عوامل قانونی^۹

مؤدیان مالیاتی در برابر قوانین و مقررات مالیاتی دارای حقوق و وظایفی هستند. هدف مدیریت مالیاتی فراهم آوردن زمینه تمکین مالیاتی به صورت داوطلبانه است و اعمال جریمه برای فرار از مالیات و تعقیب مؤدیان هدف غایی نیست. باید توجه داشت ترغیب به تمکین مالیاتی زمانی مؤثر است که مدیریت، پیش‌بینی‌های لازم جهت کشف و تنبیه موارد عدم تمکین را انجام داده باشد. این امر مستلزم برنامه‌هایی از قبیل ارائه فرم‌های ساده و دستورالعمل‌های روشن و فراهم نمودن مسیر و برقراری تماس با مؤدیان است؛ به طوری که آن‌ها بتوانند در موقع لزوم سؤال نموده و اطلاعات مرتبط با تکالیف خود را به دست آورند. وظیفه اصلی برنامه خدمت به مؤدیان، مطلع نمودن مردم از وظایف و مسئولیت‌های خود در قبال سیستم مالیاتی است (ایمانی و امیر مستوفیان، ۱۳۹۶: ۶۵).

عوامل اجتماعی^{۱۰}

فرض تئوری‌های اجتماعی در خصوص پدیده عدم تمکین آن است که عوامل روان‌شناسانه شامل نگرانی‌های اخلاقی و معنوی، عوامل بسیار مهمی در تمکین مؤدیان هستند و بسیاری از آن‌ها ممکن است با توجه به ملاحظات اخلاقی، تحت شرایطی که ریسک حسابرسی پایین است، نیز تمکین نمایند. تئوری‌های روانشناسی، اهمیتی به حسابرسی و جرائم نمی‌دهند و در عوض بر تغییر نگرش‌ها در سیستم مالیاتی تأکید دارند» (مارتی^{۱۱}، ۲۰۱۰: ۱۱۴).

زیرمجموعه‌های این عامل عبارتند از:

ویژگی اجتماعی^{۱۲}، ویژگی‌های مؤدیان^{۱۳}، ویژگی‌های جمعیت شناختی مؤدیان^{۱۴}، ویژگی‌های روان‌شناختی

از این رو تئوری‌های اقتصادی بر این نکته اشاره دارند که مؤدیان به عنوان حداکثر کنندگان سود، غیراخلاقی عمل می‌کنند و تحت چنین شرایطی، افزایش حسابرسی و افزایش جرائم می‌تواند به عنوان راه‌حل‌های عدم تمکین مطرح شوند. مطالعات بر پایه تئوری اقتصادی بر این نکته اشاره دارند که رفتار مؤدیان مالیاتی به وسیله محرک‌های اقتصادی مانند حداکثر سازی سود، امکان کشف توسط مأموران، درآمد مؤدیان در اقتصاد غیررسمی و سایر عوامل اقتصادی تحت تأثیر قرار می‌گیرد (تریودی^۱ و شهاتا، ۲۰۰۵: ۵۲).

عوامل فرهنگی^۲

فرهنگ، یک متغیر حیاتی برای توضیح چگونگی تعاملات اجتماعی است. فرهنگ به عنوان یک ارزش مشترک در یک جامعه تعریف می‌شود. بررسی فرهنگ در مطالعات، نشان داده است که فرهنگ ملی، بر روی ادراک افراد تأثیرگذار است. اعضای جامعه، با فرهنگ ملی خود، در سطوح مختلف، شناسایی می‌شوند. ارزش‌های فردی، به واسطه جنبه‌های فرهنگ ملی، از جمله مذهب، زبان، قومیت، منطقه جغرافیایی و گروه‌های مختلف اجتماعی، سازمانی و حرفه‌ای، شکل می‌گیرد (کاشیف و همکاران، ۲۰۱۷: ۱۳۴)، در چند دهه اخیر به فرهنگ مالیاتی توجه ویژه‌ای شده است. علت افزایش توجه به فرهنگ مالیاتی در سال‌های اخیر را می‌توان وجود نارسایی در نظام مالیاتی کشورها دانست. این نارسایی‌ها را می‌توان در سه گروه مشکلات فرهنگی، مشکلات قوانین مالیاتی و مشکلات اجرایی طبقه‌بندی کرد (راداو، ۲۰۰۱: ۱۳). فرهنگ مالیاتی خاص که کشور را می‌توان به عنوان تمامی مؤسسات رسمی و غیررسمی مرتبط با سیستم مالیاتی و عملکرد آن شامل وابستگی‌ها و روابط ایجادشده توسط تعاملات مداوم در نظر گرفت که از گروه‌ها و عواملی مانند مسئولان مالیاتی^۳، مالیات دهندگان^۴، سیاست‌گذاران^۵، کارشناسان^۶ و دانشگاهیان^۷ تشکیل شده است (بیرگر^۸، ۲۰۰۱).

⁵ Policy Makers

⁶ Supervisors

⁷ Academicians

⁸ Birger

⁹ Legal Agents

¹⁰ Social Agents

¹¹ Marti

¹² Social Characteristic

¹³ Payers Characteristic

¹⁴ Demography Characteristics of Payers

¹ Trivedi

² Cultural Agents

³ Tax Managers

⁴ Payers

مؤدیان^۱ (ایمانی و مستوفیان، ۱۳۹۶: ۶۶).

تصمیم‌گیری‌ها^{۱۱}، پاسخگویی دولت در قبال اقداماتش^{۱۲}، اطلاع مردم از نحوه مصرف درآمدها^{۱۳}، شفافیت درآمدی دولتمردان و عملکرد شخصی آنان در پرداخت مالیات^{۱۴} و مشروعیت نظام حاکم^{۱۵} می‌باشد (تقوی و همکاران، ۱۴۰۲: ۲۵).

عوامل مدیریتی^۲

عامل دیگری که بر ارتقای سطح تمکین مالیاتی مؤدیان مؤثر است و در حوزه اجرایی و مدیریتی سازمان مالیاتی قابل بحث است، تغییر نگرش و رفتار مدیریت این سازمان با مؤدیان است. هرگاه مجموعه مدیریتی و کارشناسی سازمان مالیاتی در برخورد با مؤدیان به‌جای شیوه‌های سنتی، از شیوه‌های نوین استفاده کنند، فرار و اجتناب مالیاتی کاهش و سطح تمکین مالیاتی افزایش می‌یابد (به نقل از صالحی و همکاران، ۱۳۹۳: ۵۴). زیرمجموعه‌های این عامل شامل توانایی اجرایی^۳، توانایی در برقراری عدالت^۴، داشتن تخصص^۵، کیفیت خدمات مالیاتی^۶، میزان فساد اداری^۷، میزان شفافیت^۸ و سیستم کارآمد اطلاعات مالیاتی^۹ می‌باشد (ایمانی و مستوفیان، ۱۳۹۶: ۶۵).

عوامل سیاسی^{۱۰}

گروهی از پژوهشگران از دیدگاه اقتصاد سیاسی به موضوع تمکین مالیاتی پرداخته‌اند. جانسون و همکارانش تأثیر تحولات سیاسی ناشی از فروپاشی نظام کمونیسم را بر اقتصاد رسمی به بحث گذاشته و فساد مالی و ریشه‌های پدیده فرار مالیاتی را در آن شرایط مورد کندوکاو قرار داده‌اند. تریزمن نیز در آثار خود ساختار سیاسی موجود در جمهوری روسیه را به مسئله عدم تمکین مالیاتی مربوط دانسته است. تحقیقات پژوهشگران در این بخش نشان می‌دهد که سطح بالای اعتماد عمومی مردم به دولت، مشروعیت حکومت و عادلانه بودن سیستم مالیاتی می‌تواند به‌عنوان عوامل مثبت تأثیرگذار در تمکین مالیاتی مؤدیان عمل نماید (صالحی و همکاران، ۱۳۹۳: ۱۹۰). زیرمجموعه‌های این عامل شامل میزان مشارکت مردم در

عوامل اقتصادی^{۱۶}

تئوری‌های اقتصادی تمکین مالیاتی اغلب مرتبط با تئوری بازدارندگی^{۱۷} است. در این بخش و بر طبق نظر تریودی و شهاتا^{۱۸}، تئوری‌های اقتصادی اشاره دارند که مؤدیان مالیاتی با توجه به سطح حساسی (رسیدگی) رفتارهای مختلفی از خود نشان می‌دهند. به‌عنوان مثال مؤدیان، نتایج متفاوت سطوح مختلف تمکین (مانند هزینه‌های فرار در صورت احتمال کشف بالا و آثار وابسته به آن) را محاسبه نموده و در نهایت آن گزینه‌ای را انتخاب می‌کنند که سود، پس از کسر مالیات آن‌ها را حداکثر می‌کند. از این رو تئوری‌های اقتصادی بر این نکته اشاره دارند که مؤدیان به‌عنوان حداکثر کنندگان سود، غیراخلاقی عمل می‌کنند و تحت چنین شرایطی، افزایش حساسی و افزایش جرائم می‌تواند به‌عنوان راه‌حل‌های عدم تمکین مطرح شوند. مطالعات بر پایه تئوری اقتصادی بر این نکته اشاره دارند که رفتار مؤدیان مالیاتی به وسیله محرکه‌ای اقتصادی مانند حداکثر سازی سود، امکان کشف توسط مأموران، درآمد مؤدیان در اقتصاد غیررسمی و سایر عوامل اقتصادی تحت تأثیر قرار می‌گیرد (تریودی و شهاتا، ۲۰۰۵: ۳۰).

زیرمجموعه‌های این عامل شامل سیاست‌های دولت^{۱۹}، ترکیب درآمدی دولت^{۲۰}، تورم، نرخ بهره و تأثیرات

¹¹ Level of Public Participation in Decision Making

¹² Government Accountability to the Measurements

¹³ Public Awareness from How to Consume the Incomes

¹⁴ Income Transparency of Government Officials & Their Personal Performance to Pay the Tax

¹⁵ Legitimacy of Ruling System

¹⁶ Economic Agents

¹⁷ Deterrence Theory

¹⁸ Trivedi, V.U., Shehata, M

¹⁹ Government Policies

²⁰ Combination of Government Income

¹ Psychological Characteristic of Payers

² Management Agents

³ Executive Capability

⁴ Ability to Implementation of Justice

⁵ Having Proficiency

⁶ Quality of Tax Services

⁷ Level of Administrative Corruption

⁸ Level of Transparency

⁹ Efficient System of Tax Information

¹⁰ Political Agents

بین‌المللی^۱ می‌باشد (ایمانی و مستوفیان، ۱۳۹۶: ۶۷).

عوامل فرهنگی^۲

فرهنگ، یک متغیر حیاتی برای توضیح چگونگی تعاملات اجتماعی است. فرهنگ به‌عنوان یک ارزش مشترک در یک جامعه تعریف می‌شود. بررسی فرهنگ در مطالعات، نشان داده است که فرهنگ ملی، بر روی ادراک افراد تأثیرگذار است. اعضای جامعه، با فرهنگ ملی خود، در سطوح مختلف، شناسایی می‌شوند. ارزش‌های فردی، به‌واسطه جنبه‌های فرهنگ ملی، از جمله مذهب، زبان، قومیت، منطقه جغرافیایی و گروه‌های مختلف اجتماعی، سازمانی و حرفه‌ای، شکل می‌گیرد. (کاشیف^۳ و همکاران، ۲۰۱۷: ۱۳۶). در چند دهه اخیر به فرهنگ مالیاتی توجه ویژه‌ای شده است. علت افزایش توجه به فرهنگ مالیاتی در سال‌های اخیر را می‌توان وجود نارسایی در نظام مالیاتی کشورها دانست. این نارسایی‌ها را می‌توان در سه گروه مشکلات فرهنگی، مشکلات قوانین مالیاتی و مشکلات اجرایی طبقه‌بندی کرد (راداو وادیم^۴، ۲۰۰۱: ۴۳). فرهنگ مالیاتی خاص کی کشور را می‌توان به‌عنوان تمامی مؤسسات رسمی و غیررسمی مرتبط با سیستم مالیاتی و عملکرد آن شامل وابستگی‌ها و روابط ایجاد شده توسط تعاملات مداوم در نظر گرفت که از گروه‌ها و عواملی مانند مسئولان مالیاتی^۵، مالیات‌دهندگان^۶، سیاست‌گذاران^۷، کارشناسان^۸ و دانشگاهیان^۹ تشکیل شده است (بیرگر^{۱۰}، ۲۰۰۱: ۷۷).

اهداف در پژوهش حاضر بدین شرح می‌باشد:

- شناسایی و انتخاب متغیرهای مؤثر بر اعتماد و مشارکت عمومی در مالیات
- ارائه مدل دینامیکی ارزیابی اعتماد و مشارکت عمومی در مالیات

- قابلیت پیش بینی رفتار مشارکتی مالیات دهنده گان

همچنین در تحقیق حاضر به سوالات زیر پاسخ داده شده است:

- مدل‌های ارزیابی اعتماد و مشارکت عمومی کدامند؟
- متغیرهای اصلی و مؤثر بر اعتماد و مشارکت عمومی کدامند؟
- مدل دینامیکی ارزیابی اعتماد و مشارکت عمومی در حوزه مالیات چگونه است؟
- سناریو نهایی برای بهبود شاخص‌ها کدام است؟

پیشینه تجربی

نتایج پژوهش کیا و همکاران (۱۴۰۰)، نشان داد که شاخص‌های مستخرج از دلفی در توزیع دوجمله‌ای نیز مورد تأیید خبرگان قرار گرفت و هر ۱۷ نفر خبره با دسته‌بندی مشخص شده اتفاق نظر کامل داشتند. نتایج بررسی مقادیر واریانس استخراج شده متغیرهای پنهان پژوهش نشان داد که همه متغیرها مقدار ۰/۵۶۱ به خود اختصاص دادند. لذا روایی همگرای ابزارهای اندازه‌گیری با استفاده از شاخص میانگین واریانس استخراج شده، تأیید شد. بنابراین پایایی ابزارهای اندازه‌گیری با استفاده از این دو شاخص هم تأیید شد و در انتها هم مدل پژوهش، مدل مقبول و قابل تعمیمی بود.

عزیزی و همکاران (۱۳۹۷) در بررسی عناصر اقتصادی و غیراقتصادی مؤثر بر تمکین مالیاتی مؤدیان، نشان داد اگرچه رویکردهای متفاوتی هم چون اجبار و اعتماد یا تنبیه و تشویق در برخورد با تمکین مالیاتی مطرح است اما تمکین مالیاتی تقریباً با خود اظهاری به‌عنوان سیستمی مبتنی بر اعتماد بر مؤدیان شناخته می‌شود. اصلاح ساختار مالیاتی و اتخاذ سیاست‌های بهینه مالیاتی نیازمند شناخت مؤدیان مالیاتی و عوامل اقتصادی و غیراقتصادی مؤثر بر رفتار تمکین آنان است. فرهنگ مالیاتی با داشتن مزایایی نظیر افزایش سطح رفاه عمومی جامعه نقش بسزایی در سطح اقتصاد کلان هر کشوری داراست.

¹ International Effects

² Cultural Agents

³ Kashif

⁴ Radaev, Vadim

⁵ Tax Managers

⁶ Payers

⁷ Policy Makers

⁸ Supervisors

⁹ Academicians

¹⁰ Birger Nerre

با توجه به اهداف، سؤالات تحقیق و همچنین نوع تحقیق که پویایی سازی سیستم می‌باشد؛ بنابراین فرضیه‌هایی که برای آن در نظر گرفته می‌شود به صورت دینامیکی ذهنی^۱ خواهند بود و عبارت‌اند از:

مدل CLD تولید شده به‌عنوان فرضیه دینامیکی مطرح شده است.

روش گردآوری اطلاعات در این پژوهش از طریق مطالعات کتابخانه‌ای و میدانی می‌باشد و ابزار گردآوری اطلاعات در این پژوهش، داده‌ها و اطلاعات جمع‌آوری شده با استفاده از اسناد و مدارک سازمانی، کتب و مدل‌های ارائه شده قبلی می‌باشد. برای شناسایی عوامل مؤثر بر ارزیابی اعتماد و مشارکت عمومی در حوزه مالیات، ابتدا با مراجعه به ادبیات موضوع، مدل‌های مختلف ارائه شده در ارزیابی اعتماد و مشارکت عمومی در حوزه مالیات مرور و ضمن شناسایی ابعاد، مؤلفه‌ها و شاخص‌های مطرح شده در مدل‌های مورد بررسی و به‌منظور مقایسه، تفسیر، ترجمه و ترکیب آن‌ها از روش فرا تلفیق استفاده شد. همچنین پس از تجزیه و تحلیل و تلفیق یافته‌های تحقیقات قبلی، به‌منظور شناخت بهتر متغیرهای تأثیرگذار و درک دینامیزم‌های موجود، با استفاده از رویکرد مدل‌سازی پویایی‌های سیستم و ترسیم نمودارهای علی حلقوی چارچوب مناسب ارائه شد.

روش تجزیه و تحلیل اطلاعات

با شبیه‌سازی مدل ارزیابی اعتماد و مشارکت عمومی در حوزه مالیات سناریوهای مختلف مربوط به اهداف استراتژیک آزموده شده و بر کارایی مدل افزوده شده است؛ بدین منظور پس از بیان مسئله، ایجاد فرضیه دینامیکی و تعیین شاخص‌ها، داده‌های متناظر با هر یک از معیارها جمع‌آوری و در نهایت ارتباط شاخص‌های مرتبط با هر منظر مدل را که شناسایی شده را توسط حلقه‌های علی نشان داده شده و با استفاده از نرم‌افزار Vensim، نمودار علی - معلولی و نمودار موجودی- جریان ترسیم و تحلیل‌های لازم صورت پذیرفته است.

یک نمودار حلقه علی، یک نمودار علمی است که در تجسم چگونگی ارتباط متغیرهای مختلف در یک سیستم،

مسیحی و محمد نژاد (۱۳۹۵) در بررسی عوامل مؤثر بر فرهنگ مالیاتی از دیدگاه مؤدیان و کارشناسان مالیاتی اداره کل مالیات بر ارزش‌افزوده شهر تهران، نشان دادند که یکی از موانع برای تحقق مالیات بر درآمد فرهنگ است. بر اساس نتایج تحقیق حاضر احساس نگرش مثبت به شغل و تناسب محیط شغلی کارگزاران مالیاتی، ضمانت اجرایی و تکریم ارباب‌رجوع و حفظ و حراست از شأن کارگزاران، ضمانت اجرایی و تکریم ارباب‌رجوع و حفظ و حراست از شأن کارگزاران از جمله عوامل تأثیرگذار بر فرهنگ مالیاتی می‌باشند.

نتایج پژوهش ایزد بخش و همکاران (۱۳۹۶)، نشان می‌دهد که، ترویج فرهنگ مالیاتی و قوانین و مقررات مالیاتی، به‌عنوان مؤثرترین عامل و عقاید و باورهای عمومی و انتظارات مؤدیان مالیاتی از نتایج حاصل از پرداخت مالیات، از دیگر عوامل مؤثر در جلب اعتماد و مشارکت عمومی جهت پرداخت مالیات بوده است.

جعفری و همکاران (۱۳۹۵) در بررسی عوامل مؤثر بر فرهنگ تمکین مؤدیان مالیاتی ادارات مالیاتی استان گلستان، نشان دادند که متغیرهای تشویقات و تسهیلات مالیاتی، مجازات مالیاتی، تخصص و کارایی مأموران مالیاتی، فرهنگ مالیاتی و مشارکت دادن مؤدیان و توجیه آنان از نحوه محاسبه مالیات هریک در ارتقاء تمکین مؤدیان مالیاتی مؤثر می‌باشد.

روش پژوهش

در این پژوهش ضمن معرفی اجمالی مدل‌های ارائه‌شده و طبقه‌بندی آن‌ها، عوامل مؤثر در ارزیابی اعتماد و مشارکت عمومی در حوزه مالیات با رویکرد فرا تلفیق بررسی و شناسایی شده است که مؤلفه‌های اصلی این مدل شامل عوامل قانونی، عوامل اجتماعی، عوامل فرهنگی، عوامل مدیریتی، عوامل سیاسی و عوامل مدیریتی می‌باشند. سپس به‌منظور شناخت بهتر متغیرهای تأثیرگذار بر این رابطه و درک دینامیزم‌های موجود، با استفاده از رویکرد مدل‌سازی پویایی سیستم و ترسیم نمودارهای علی-حلقوی (CLD)، یک مدل ارزیابی اعتماد و مشارکت عمومی در حوزه مالیات ارائه و در نهایت شبیه‌سازی توسط نرم‌افزار ونسیم (vensim) انجام شده است.

^۱ Mental Model

مشارکت عمومی، مدل‌های ارزیابی اعتماد و مشارکت عمومی در حوزه مالیات در بانک‌های اطلاعاتی الزویر و پایگاه‌های اطلاعات علمی پرداخته شد و ۵۵۰ مقاله و ۲۰۰ عنوان کتاب نمایان گردید.

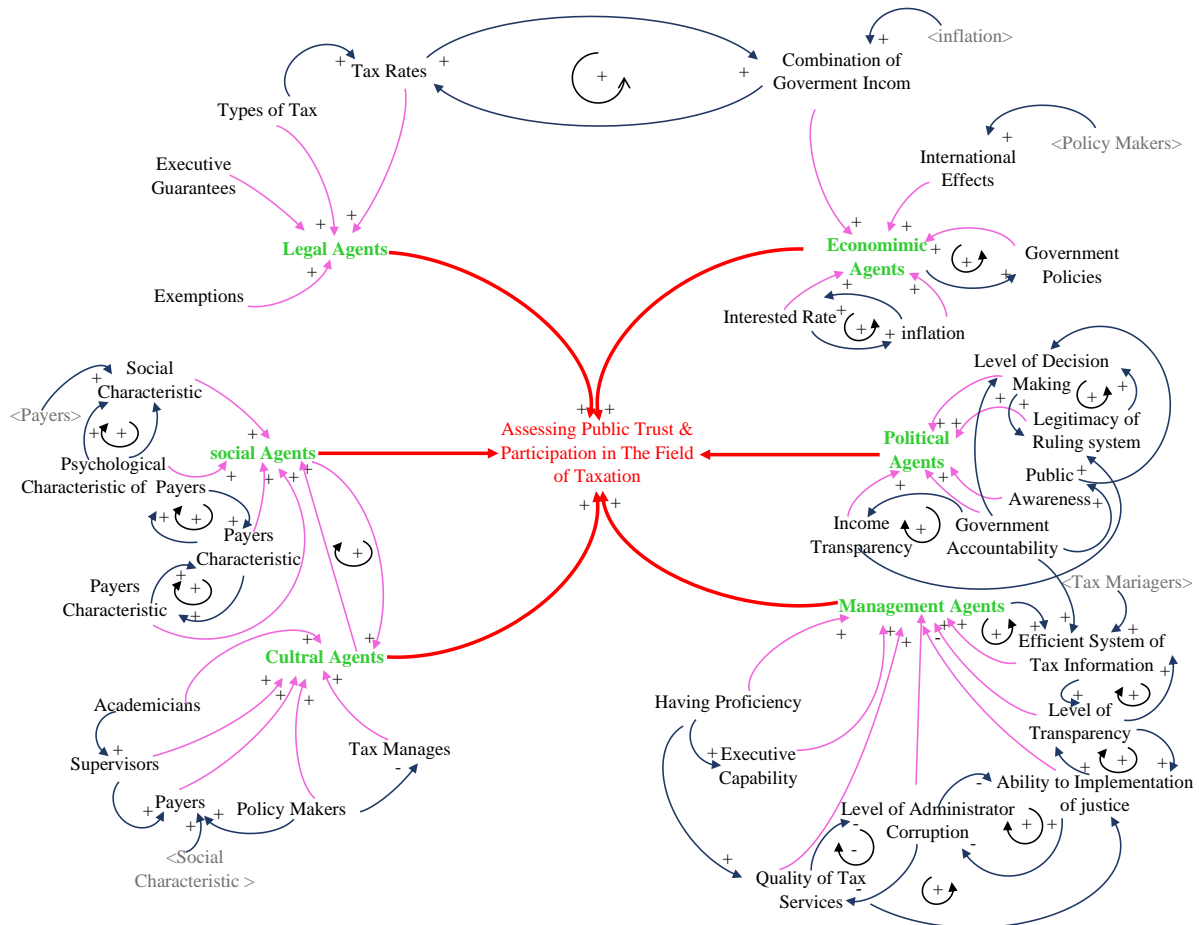
پس از بررسی عنوان کتاب‌ها و مقاله‌های نمایان شده و با توجه به موضوع، سؤال‌ها و هدف پژوهش، ۸۰ عنوان از مقاله‌ها و کتاب‌های نمایان شده برای مطالعه و بررسی انتخاب گردید. در مرحله بعدی چکیده مقاله‌ها و کتب انتخاب شده مطالعه و از بین آن‌ها ۳۳ مقاله و کتاب مناسب پژوهش برای استخراج اطلاعات انتخاب شدند.

بر اساس بررسی‌های انجام شده در متون انتخاب شده برای مطالعه، مجموعاً ۳۳ مدل ارزیابی اعتماد و مشارکت عمومی در حوزه مالیات در ۶ بعد و با مؤلفه‌های مطرح در متون مورد مطالعه طبقه‌بندی و به شرح جدول زیر ارائه شده است.

کمک می‌کند. این پژوهش در حوزه مالیات می‌باشد و به ارائه مدلی دینامیکی برای کمک به مدیران و برنامه‌ریزان و تصمیم‌گیران در سازمان امور مالیاتی در جهت افزایش اعتماد و مشارکت عمومی در حوزه مالیات پرداخته است. در این تحقیق ادارات کل شهر تهران در استان تهران مورد بررسی قرار گرفته است. این پژوهش از بهمن سال ۱۳۹۶ تا پایان خرداد سال ۱۳۹۹ صورت گرفته است.

برای مطالعه وضع موجود، در ابتدا با مطالعه عملکرد سازمان امور مالیاتی که متولی تشخیص و وصول مالیات در کشور می‌باشد و پژوهش‌ها و فعالیت‌های صورت گرفته در این حوزه، ارزیابی دقیقی از اهمیت اعتماد و مشارکت عمومی در حوزه مالیات صورت پذیرفت.

در گام دوم از انجام پژوهش به مطالعه دقیق پژوهش‌های گذشته پرداخته شد و از روش فراتلفیق و از روش معیارهای مدل احصاء گردیده است. پس از شناسایی مقاله‌ها و کتب با استفاده از واژه‌های کلیدی اعتماد و

شکل ۱: تعیین روابط علی و معلولی

رسم نمودارهای انباشت - جریان

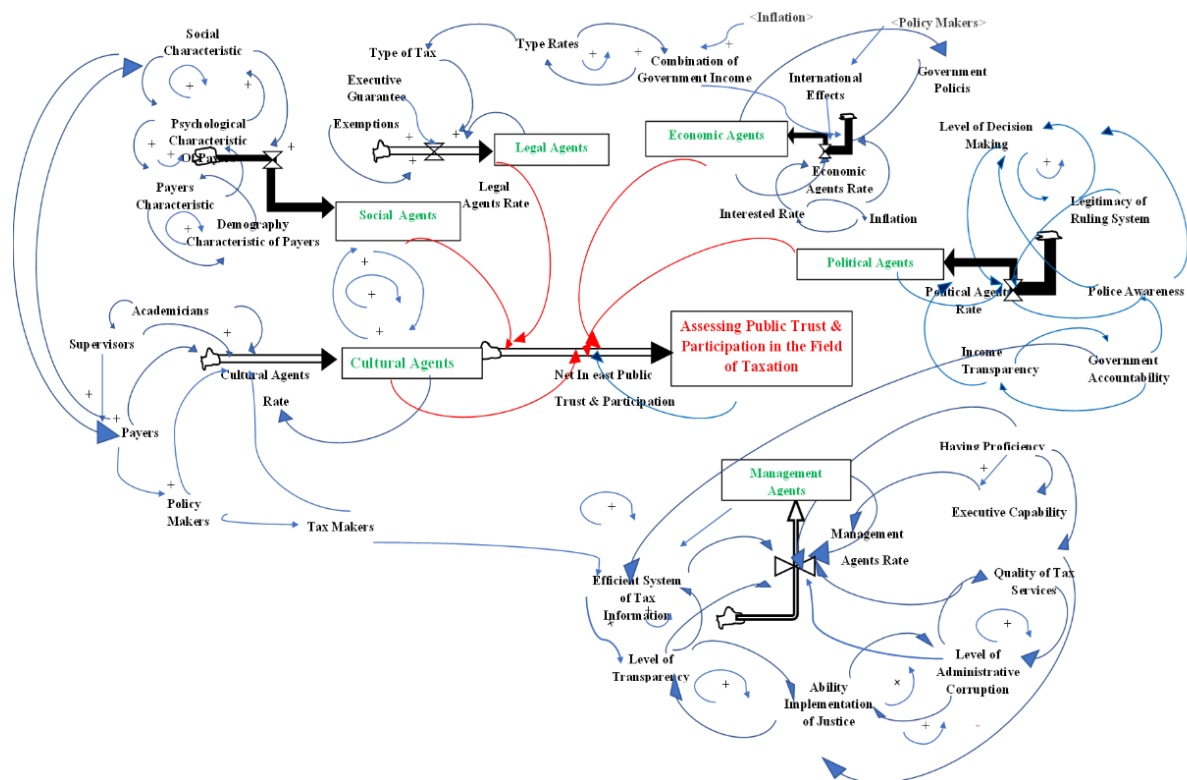
در این مرحله با کمک اساتید و با استفاده از نرم افزار Vensim که نرم افزار شبیه سازی دینامیک می باشد، نمودار انباشت جریان رسم گردیده است.

تشکیل معادلات مدل دینامیکی

با توجه به نظریه فارستر که در فصل دوم پژوهش به آن پرداخته شده روش های مختلف برای پیدا کردن معادلات

در یک مسئله سیستم دینامیک از روش های زیر امکان پذیر گردیده است:

- ۱- استفاده از قوانین و تئوری های فیزیکی موجود بین عوامل
- ۲- استفاده از اطلاعات آماری میان عوامل مدل
- ۳- استفاده از نظر خبرگان امر
- ۴- استفاده از نظر عمومی حاکم بر موضوع
- ۵- استفاده از نظر مدل ساز

شکل ۲: نمودار انباشت - جریان

اعتبارسنجی و اعتبار سنجش مدل

عموماً اعتبار سنجی در مدل سیستم دینامیک بر اساس دو فرض انجام می شود:

- ۱- مدل های سیستم دینامیک برای هدفی طراحی می شوند.
- ۲- اعتبار ساختاری مدل بر اعتبار رفتاری آن اولویت داشته و فقط وقتی ساختار مدل معتبر می باشد، می توان آن را بررسی نمود.

- ۱- آزمون کفایت مرزهای مدل^۱: آیا مفاهیم مهم و ساختارهایی که سیاست را نشان می دهند برای مدل دیده شده اند؟ این آزمون یک آزمون ذهنی است و بستگی به مفروضات مدل دارد. آیا تمامی مفاهیم مهم مرتبط با مسئله، در درون مدل دیده شده است؟ آیا رفتار مدل در صورت تغییر پیش فرض های مربوط به مرز مدل به طور عمده ای تغییر می کند؟ آیا پیشنهادهای مربوط به سیاست ها در صورت توسعه مرز مدل تغییر می کند؟ گام

¹ Boundary adequacy

قابلیت تست‌های بخشی را دارد و در هر مرحله از شبیه‌سازی منطقی بودن تصمیمات شبیه‌سازی تست شد.

۳- آزمون سازگاری ابعادی^۵: آیا معادلات مدل بدون استفاده از پارامترها، در جهان واقعیت سازگاری ابعادی دارد یا خیر؟ نرم‌افزارهایی مثل *Vensim* واحدهای از پیش تعریف‌شده‌ای را در درون خود دارند (ضمناً این قابلیت را هم دارند که واحدهای جدیدی برای آن‌ها تعریف کنیم) که معادلات را از نظر سازگاری واحدها چک می‌کنند. بدین مفهوم که دو طرف معادله باید دارای واحدهای یکسان باشند. این مدل در نرم‌افزار *Vensim* پیاده‌سازی شد و از نظر ابعادی چک شد.

۴- آزمون ارزیابی پارامترها^۶: آیا پارامترهای مدل با توصیف مربوط و دانش عددی سیستم سازگار است؟ آیا مقادیر و ارزش‌های پارامترها با دانسته‌ها و ارقام واقعی سیستم سازگار هستند؟ آیا تمامی پارامترها در دنیای واقعی نمونه‌های هم‌تا و مشابهی دارند؟ در حقیقت در این‌گونه تست‌ها، اطلاعات به‌دست آمده را با مدل مرجع^۷ مقایسه می‌کنند. پارامترهای مدل در مقابل داده‌های موجود از گذشته مورد آزمون قرار می‌گیرند. برای این منظور از نظر خبرگان، دانش مدل‌ساز و سایر مطالعات استفاده شد.

۵- آزمون حالت حدی: در این آزمون رفتار متغیرهای اصلی مدل در حالت‌های حدی (مقادیر بسیار زیاد و بسیار کم) بررسی شده و میزان حساسیت مدل در برابر این تغییرات مورد مطالعه قرار می‌گیرد. برای این کار مقادیر حدی در تک تک معادلات چک شد. در اینجا پاسخ تست به حد نهایی ورودی‌ها در مورد اعتماد و مشارکت عمومی در حوزه مالیات، عوامل قانونی، اجتماعی، فرهنگی، مدیریتی، سیاسی، اقتصادی به ترتیب در نمودار زیر آمده است.

پس از اطمینان از صحت مدل، مدل مورد اجرا قرار می‌گیرد. در مورد شرایط اولیه مدل، زمان اجرا، و تعداد اجرا در زیر بخش‌های بعدی توضیح داده شده است.

مدل در یک بازه ۸۴ ماهه، معادل ۷ سال (۱۴۰۴-۱۳۹۸) اجرا شده است.

اول در این تست تعیین محدوده است. یکی از روش‌ها استفاده از چارت محدوده مدل است که محدوده مدل را با استفاده از لیست کردن متغیرهای کلیدی درونی و برونی و متغیرهایی که خارج از مدل‌اند، خلاصه می‌کند. متغیرهای مورد نظر شامل متغیرهای انباشت، نرخ، کمکی و ثابت بودند با توجه به این آزمون متغیرهای انباشت و نرخ متغیرهای درونی^۱، متغیرهای کمکی به‌عنوان متغیرهای برونی^۲ و متغیرهای ثابت خارج از مدل^۳ در نظر گرفته می‌شوند.

برای این تست چارت محدوده مدل و دیاگرام‌های علی تولید شده در اختیار خبرگان قرار گرفت و ایشان پس از رفع نواقص و ارائه پیشنهادها خود آن‌ها را تأیید کردند.

۲- آزمون ساختار مدل^۴: آیا ساختار مدل شامل دانش توصیفی سیستم مدل شده هست یا نه؟ آیا سطح یکپارچه‌سازی مناسب بوده است؟ آیا مدل با مفاهیم اولیه قوانین فیزیکی مانند قانون بقا هم‌خوانی دارد؟ آیا قواعد تصمیم‌گیری رفتار نقش‌آفرینان درون سیستم را حمایت می‌کند؟ برای بررسی سازگاری مدل با دانسته‌های توصیفی از دیاگرام‌های علی و انباشت - جریان کمک گرفته شد. برای بررسی سازگاری مدل با دانسته‌های توصیفی از دیاگرام‌های علی و انباشت - جریان کمک گرفته شد. با تست معادلات و نظرسنجی از خبرگان مشخص گردید که دانسته‌های توصیفی پیاده‌سازی شده‌اند. آزمایش سطح یکپارچه‌سازی بیشتر به قضاوت‌های کیفی متکی است. ساختار مدل با روابط علی آن و با ادبیات موضوع مقایسه شد که تا حد زیادی برگرفته از مقالات بود. مدل و مراحل انجام کار از نظر چند خبره این کار گذرانده شد و مورد تأیید ایشان قرار گرفت. البته در مورد نحوه طراحی آن دیدگاه‌ها و سلیقه‌های متفاوت نیز وجود داشت ولی همگی در مورد حسن ارتباط متغیرها موافق بودند. برخی از نظرات نیز به دلیل داشتن منابع محدود قابل‌اعمال نبود. در این پژوهش از نرم‌افزار *Vensim* برای شبیه‌سازی استفاده شد. این نرم‌افزار

¹ Excluded Variables

² Endogenous Variables

³ Exogenous variables

⁴ Structure Assessment

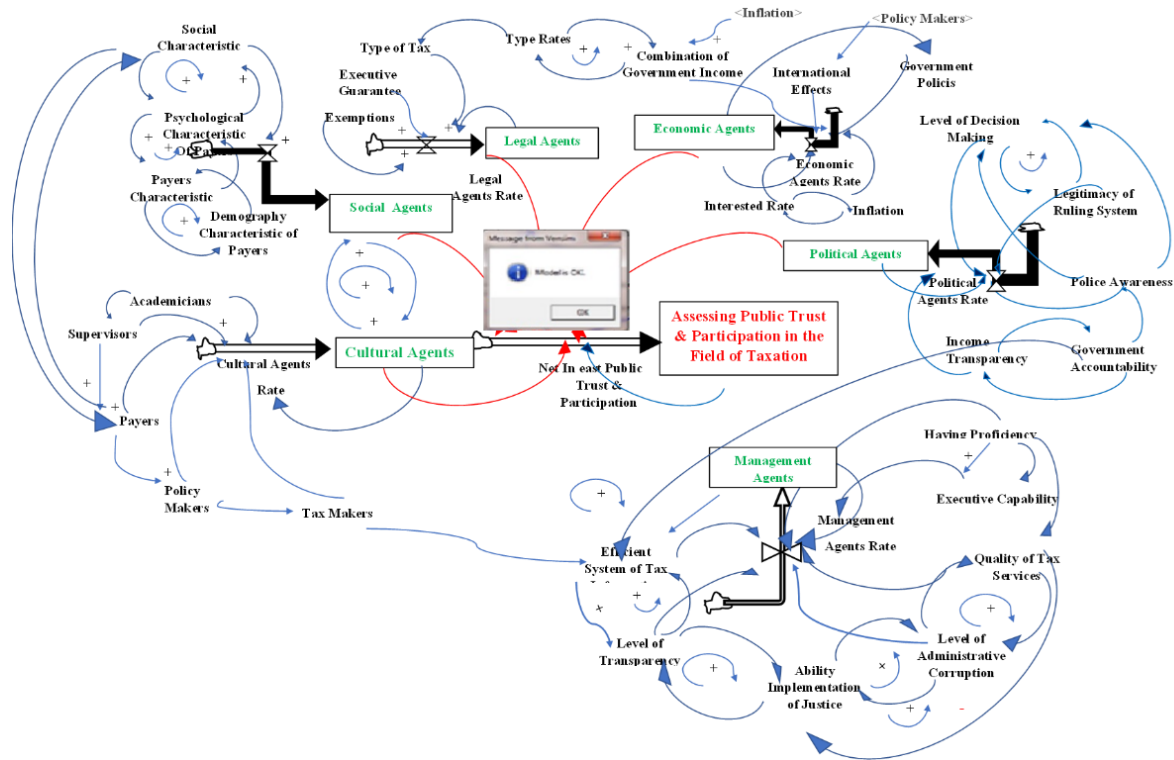
⁵ Dimensional Consistency

⁶ Parameter Assessment

⁷ Reference Mode

توزیع آماری استفاده نشده است، نتایج اجراهای متفاوت مدل با یک گروه ورودی یکسان می باشد.

با توجه به آنکه هیچیک از متغیرهای زیر تصادفی نمی باشند یا به عبارت دیگر در تشکیل معادلات از توابع

شکل ۳: تست مدل در نرم افزار ونسیم

تجزیه و تحلیل سیاست ها

شبیه سازی عبارت است از فرآیند طراحی مدل از سیستم واقعی و انجام آزمایش هایی با این مدل که با هدف پی بردن به رفتار سیستم یا ارزیابی استراتژی های گوناگون برای عملیات سیستم انجام می گیرد. در این تعریف شبیه سازی شامل مدل سازی و استفاده از مدل می شود (شرافت و مشرفی، ۱۳۹۰: ۸۴). در زیر برخی از فروضی که در شبیه سازی اعتماد و مشارکت عمومی در مالیات در نظر گرفته شده، بیان شده است:

- ۱- بازه ی زمانی شبیه سازی ۸۴ ماه در نظر گرفته شده است
- ۲- گام زمانی^۱ و ذخیره سازی^۲ در این مدل برابر ۰/۱۱۵ در نظر گرفته شده است (موضوع انتگرال گیری معادلات مدل).

۳- نوع انتگرال گیری در این شبیه سازی، انتگرال گیری اولر است و زمان برای شبیه سازی به صورت ماهانه در نظر گرفته شده است.

۴- تمامی آمار و اطلاعات مورد استفاده در این شبیه سازی از منابع و مراجع معتبر گرفته شده است.

۵- در این شبیه سازی برای ساده بودن مدل، تمامی توابع حتی الامکان ساده در نظر گرفته شده و از به کار بردن توابعی مانند log-arc sin-tan و..... خودداری شده است.

در شبیه سازی الگوهای پویا، می توان متغیرها و پارامترهایی که تحت کنترل خط مشی گزاران، می باشد را با در نظر گرفتن سناریوهای^۳ مختلف تغییر داد و نتایج را مشاهده کرد. این عمل به درک بهتری از رفتار سیستم و تصمیم گیری سیاست گزاران در دنیای واقعی کمک خواهد

¹ Time step
² Saveper

³ Scenario

در صورت اجرای این سناریو میزان اعتماد و مشارکت عمومی در حوزه مالیات از ۰,۶۶ واحد در سال پایه شبیه‌سازی به ۷,۹۶ واحد در سال انتهایی شبیه‌سازی افزایش می‌یابد.

سناریوی دوم: افزایش عوامل اجتماعی

در این سناریو فرض می‌شود که ضرایب زیر بخش‌های عوامل اجتماعی همچون ویژگی‌های جمعیت شناختی، مؤدیان و ... بر اساس اعلام نظر خبرگان افزایش داشته باشد که در این حالت مشاهده می‌شود روند صعودی میزان اعتماد و مشارکت عمومی در حوزه مالیات اندکی شیب خود را افزایش داده و نسبت به حالت پایه در سال انتهایی شبیه‌سازی به میزان ۰,۴۱ افزایش خواهد یافت و به عدد ۶,۹۹۵ خواهد رسید.

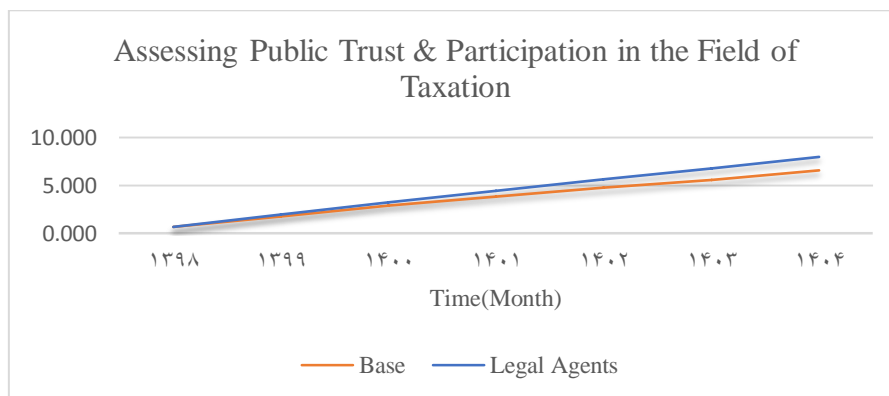
کرد. شبیه‌سازی متغیرهای موجود در سیستم پویا با شبیه‌سازی پایه آغاز می‌شود. شبیه‌سازی پایه وضعیتی است که هیچ‌گونه تغییری در شرایط متغیرهای الگو ایجاد نمی‌شود. در واقع، شبیه‌سازی پایه، رفتارهای پایه‌ای متغیرهای الگو را با استفاده از مقادیر اولیه‌ای که به آن داده شده است، نشان می‌دهد. در حالی که در شبیه‌سازی با سناریوهای مختلف، رفتار متغیرهای الگو، وقتی شرایط تغییر می‌کند، بررسی می‌شود.

در نمودارهای زیر وضعیت اجرای مدل در حالتی که داده‌ها و معادلات تکمیل شده است نشان داده شده است.

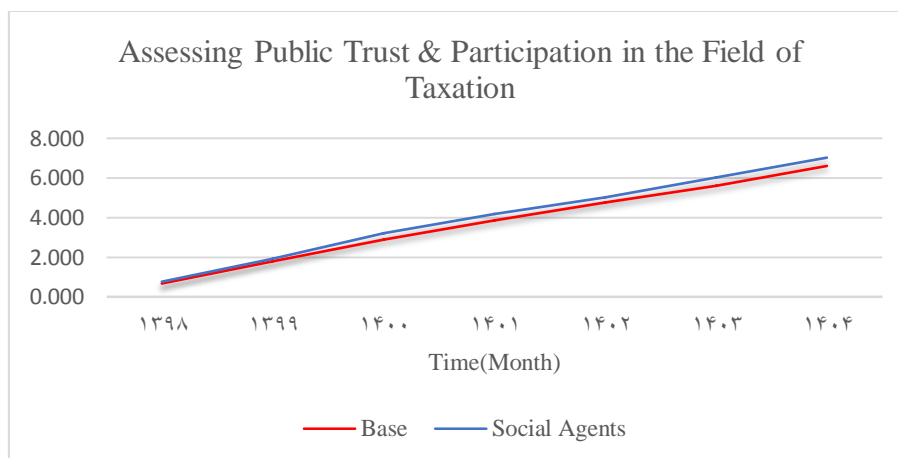
یافته‌های پژوهش

سناریو اول: افزایش عوامل قانونی

در صورتی ضریب عوامل قانونی که بر اساس نظر خبرگان عدد ۲ محاسبه شده است، به ۵ افزایش یابد در این حالت

نمودار ۲: نتایج شبیه‌سازی متغیر میزان اعتماد و مشارکت عمومی در حوزه مالیات در سناریوی اول

نمودار ۳: نتایج شبیه‌سازی متغیر میزان اعتماد و مشارکت عمومی در حوزه مالیات در سناریوی دوم

سناریوی سوم: افزایش عوامل مدیریتی

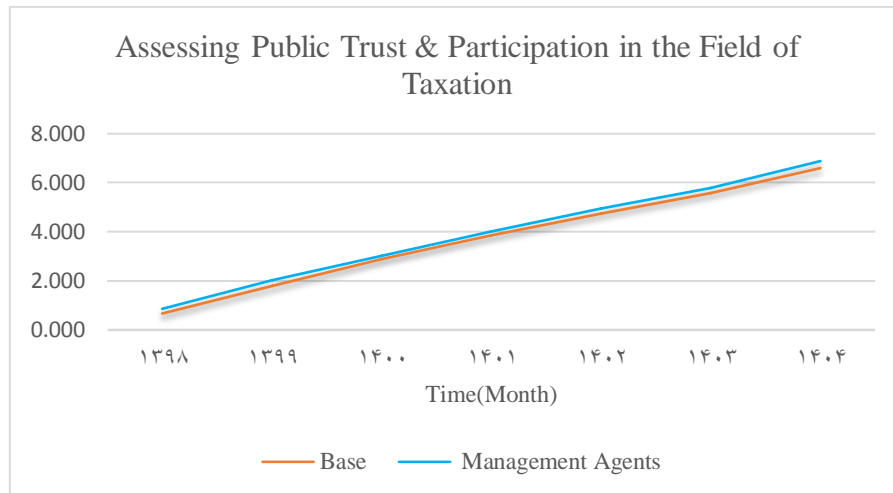
در این سناریو فرض می‌شود که ضرایب متغیرهای عوامل مدیریتی همچون کیفیت داده‌ها، دانش تخصصی، کیفیت خدمات مالیاتی، میزان شفافیت و توانایی اجرایی افزایش و میزان فساد اداری کاهش داشته باشد، در این حالت میزان اعتماد و مشارکت عمومی در حوزه مالیات بر اساس مبانی نظری مدل، افزایش و نسبت به حالت پایه فاصله گرفته و روندی صعودی پیدا می‌کند به طوری که در سال انتهایی شبیه‌سازی میزان اعتماد و مشارکت عمومی در حوزه مالیات با اعمال این سناریو نسبت به وضعیت پایه افزایش ۰,۳۱ را نشان می‌دهد.

سناریو چهارم: افزایش عوامل سیاسی

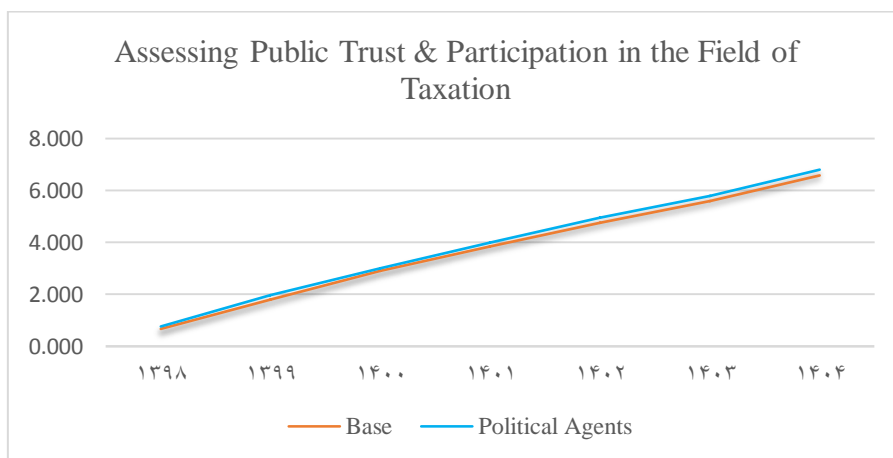
در صورتی ضریب عوامل سیاسی که بر اساس نظر خبرگان عدد ۳ محاسبه شده است، به ۵ افزایش یابد در این حالت در صورت اجرای این سناریو میزان اعتماد و مشارکت عمومی در حوزه مالیات از ۰,۶۶ واحد در سال پایه شبیه‌سازی به ۶,۸ واحد در سال انتهایی شبیه‌سازی افزایش می‌یابد.

مقایسه سناریوها (پیش نوشته‌ها)

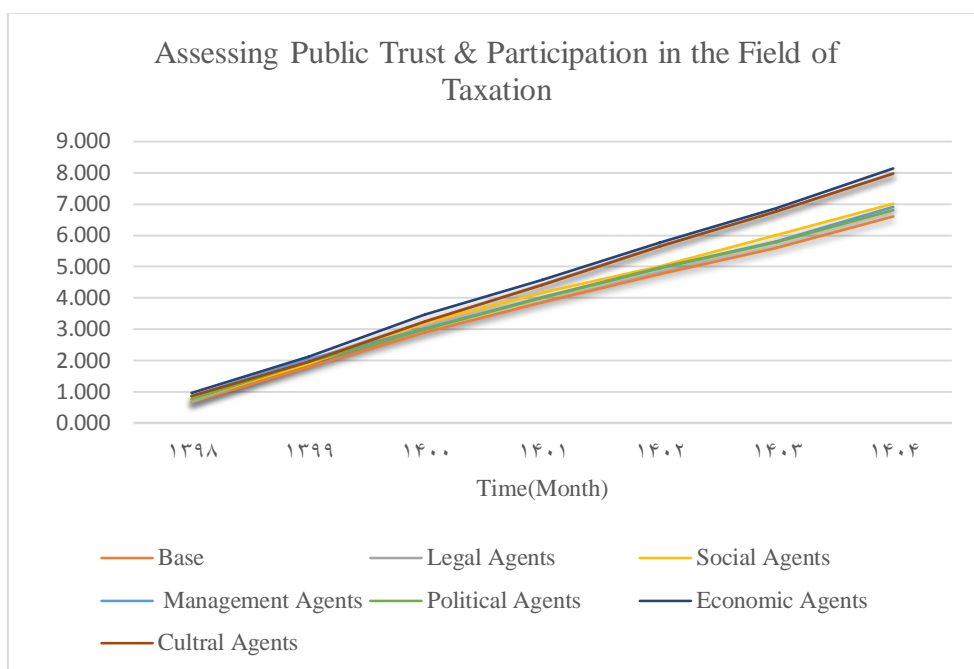
در شکل زیر سناریوهای (افزایش عوامل قانونی، اجتماعی، سیاسی و مدیریتی) را نسبت به وضعیت پایه در قالب یک نمودار مقایسه شده است.

نمودار ۴: نتایج شبیه‌سازی متغیر میزان اعتماد و مشارکت عمومی در حوزه مالیات در سناریوی سوم

نمودار ۵: نتایج شبیه‌سازی متغیر میزان اعتماد و مشارکت عمومی در حوزه مالیات در سناریوی چهارم

نمودار ۶: مقایسه سناریوها نسبت به حالت پایه

دربدارنده افزایش عوامل اقتصادی می‌باشد، رشد بالاتری در اعتماد و مشارکت عمومی در حوزه مالیات در سال ۱۴۰۴ خواهیم داشت. در مرحله بعد به کارگیری سناریوی اول و سناریوی ششم یعنی افزایش عوامل قانونی و عوامل فرهنگی تأثیر بیشتری در افزایش اعتماد و مشارکت عمومی در حوزه مالیات خواهد داشت. در نهایت به کارگیری سناریوی هفتم یعنی به کارگیری همه عوامل سپس سناریوی دوم بهبود عوامل اجتماعی و بعد از آن اجرای سناریوی سوم و چهارم به ترتیب یعنی بهبود عوامل مدیریتی و عوامل سیاسی در رتبه‌های ششم، هفتم اهمیت قرار گرفته‌اند.

عوامل مدیریتی و عوامل سیاسی در رتبه‌های سوم، چهارم اهمیت قرار گرفته‌اند

نتیجه‌گیری

نتایج پژوهش کیا و همکاران (۱۴۰۰)، منافاتی با یافته‌های این پژوهش ندارد در عین حال، قابل رد یا تأیید نیز نمی‌باشد. اما یافته‌های پژوهش عزیز و همکاران (۱۳۹۷)، منطبق با دستاوردهای این پژوهش است. نتایج پژوهش مسیحی و محمد نژاد (۱۳۹۵) و جعفری و همکاران (۱۳۹۵)، نیز قابل رد یا تأیید با نتایج این پژوهش نیست. اما یافته‌های پژوهش، نتایج پژوهش ایزد بخش و همکاران (۱۳۹۶)، را تأیید می‌کند.

پس از تأیید اعتبار خروجی مدل توسط خبرگان و در نهایت توسط نرم‌افزار ونسیم نتایج زیر مورد حصول قرار گرفت: با توجه در نظر گرفتن هفت سناریوی پیش رو به کارگیری سناریوی پنجم به عنوان یک خط‌مشی مؤثر که

جدول ۱: رتبه‌بندی‌های سناریوهای مدل شده در ونسیم

اولویت انجام سناریو	در صورت اجرای سناریو در سال ۱۴۰۴	ادامه وضع موجود در سال ۱۴۰۴ (شرایط نرم)	وضعیت در سال ۱۳۹۸	موضوع سناریو	وضعیت
۱	۷,۹۶۲	۶,۵۸۶	۰,۶۶	عوامل قانونی	اجرای سناریوی اول
۲	۶,۹۹۵	۶,۵۸۶	۰,۶۶	عوامل اجتماعی	اجرای سناریوی دوم
۳	۶,۹	۶,۵۸۶	۰,۶۶	عوامل مدیریتی	اجرای سناریوی سوم
۴	۶,۸	۶,۵۸۶	۰,۶۶	عوامل سیاسی	اجرای سناریوی چهارم

منابع

- ایزد بخش، مهدی؛ غیائی، پروین؛ سهرابی، مایده؛ اسلامی، محدثه (۱۳۹۶). بررسی عوامل مؤثر در اعتماد و مشارکت عمومی در پرداخت مالیات، بررسی عوامل مؤثر در اعتماد و مشارکت عمومی در پرداخت مالیات.
- ایمانی خوشخو، محمد حسین؛ امیرمستوفیان، طیبه (۱۳۹۶). ارتقای فرهنگ مالیاتی و تأثیر آن بر گسترش چتر مالیاتی و شناسایی مؤدیان جدید، تهران: نگاه دانش.
- -تقوی، سید مصطفی، دانش فرد، کرم‌اله و میرسپاسی، ناصر (۱۴۰۲). الگوی مشارکت ذی‌نفعان در شکل‌گیری خط‌مشی‌های گردشگری فرهنگی مورد مطالعه: شهر تهران. (خط مشی‌گذاری عمومی در مدیریت)، ۱۴(۴۹)، ۱۹-۳۵. doi:10.30495/ijpa.2023.69641.11007
- جعفری، سلیل، سعیدی، پرویز، برزگر خاندوزی، عابدین (۱۳۹۴). عوامل مؤثر بر فرهنگ تمکین مؤدیان مالیاتی ادارات مالیاتی استان گلستان، کنفرانس بین‌المللی جهت‌گیری‌های نوین در مدیریت، اقتصاد و حسابداری، تبریز، سازمان مدیریت صنعتی نمایندگی آذربایجان شرقی.
- دشت بزرگ، محمود، مکوندی، فواد، چناری، وحید، امیر نژاد، قنبر و جعفری‌نیا، سعید. (۱۴۰۱). مشارکت ذینفعان در دستور کار خط‌مشی عمومی کمیسیون انرژی مجلس شورای اسلامی. خط‌مشی‌گذاری عمومی در مدیریت، ۱۲(۴۵)، ۱-۱۷. doi:10.30495/ijpa.2022.64902.10824
- صالحی، مهدی، پرویزی فرد، سعید، استوار، مستوره (۱۳۹۳). تأثیر عوامل فرهنگ مالیاتی بر تمکین مالیاتی در بین مؤدیان امور مالیاتی، پژوهشنامه مالیات، شماره ۲۳: ۱۱۴-۱۸۶.
- عزیزی مهر، علی، ویسی، امیر، کسبی، فتانه (۱۳۹۶). بررسی عناصر اقتصادی و غیراقتصادی مؤثر بر تمکین مالیاتی مؤدیان، دومین کنفرانس سالانه اقتصاد،
- مدیریت و حسابداری، اهواز، دانشگاه شهید چمران، سازمان صنعت، معدن و تجارت خوزستان.
- فرخی زاده، فرشید؛ طلوعی اشلقی، عباس؛ رادفر، رضا؛ شجاع، نقی (۱۳۹۸)، سنجش آمادگی نگاه‌های تولیدی کوچک و متوسط جهت ورود به تجارت الکترونیکی، فصلنامه مدیریت صنعتی دانشکده علوم انسانی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد سنندج، سال چهاردهم/ شماره ۴۷: ۹۰ - ۱۰۲.
- کیا، بهزاد؛ جعفری صمیمی، احمد؛ فرهادی محلی، علی؛ طبری، مجتبی (۱۴۰۰)، مدل ارزیابی خط‌مشی مالیات بر ارزش افزوده بخش صنعت، خط مشی گذاری عمومی در مدیریت، دوره ۱۳، شماره ۴۵: ۳۳-۱۹.
- مسیحی، محمد، محمد نژاد عالی زمینی، ابوالقاسم (۱۳۹۴). بررسی عوامل مؤثر بر فرهنگ مالیاتی از دیدگاه مؤدیان و کارشناسان مالیاتی اداره کل مالیات بر ارزش‌افزوده شهر تهران، مدیریت فرهنگی، دوره ۹، شماره ۱ (۲۷): ۲۹-۴۵.
- Birger, Nerre (2001). The Concept of Tax Culture, University of Hamburg, Germany.
- Kashif, Syed Raza Zaidi, Cassy Daniels Henderson, Gaurav, Gupta (2017). The Moderating Effect of Culture on E-filing taxes: Evidence from India ", Journal of Accounting in Emerging Economies, Vol. 7 Iss 1 pp. 134 – 152.
- Marti. Lumumba Omweri et al. (2010). Taxpayers' Attitudes and Tax Compliance Behavior in Kenya, African Journal of Business & Management (AJBUMA), Vol. 1, 112-122.
- Mohdali, Raihana Jeff Pope (2014). The Influence of Religiosity on Taxpayers' Compliance Attitudes, Accounting Research Journal, Vol. 27 Iss 1, pp. 71 – 91.
- Radaev, Vadim (2001). Informal Institutional Arrangement and Tax Evasion in the Russian Economy. Economic Sociology State University. Moscow.
- -Trivedi, V.U., Shehata, M. and Mestelman, S. (2005). Attitudes, Incentives, and Tax Compliance. Canadian Tax Journal, 52, 29-61.

Assessment model of trust and social participation for tax policy

Alireza Rostami ¹ - Abbas Toloui Ashlaghi ^{2*} - Reza Radfar ³

Abstract

Background and Aim: Today, tax revenues play an important role in financing governments. Because tax is considered as a legitimizing factor for a government. The issue of increasing tax revenues and possible ways for this increase is an attractive issue for governments. Especially in a single-product economy like Iran, whose main source of income is the volatile and unpredictable oil income.

Methods: This research aims, while briefly introducing the presented models and classifying them, effective factors in increasing tax revenues and evaluating public trust and participation in the field of taxation have been examined and identified with a meta-integration approach, and the main components of this model include legal factors, social factors, there are cultural factors, managerial factors, political factors and managerial factors.

Results: Then, in order to better understand the variables affecting this relationship and understand the existing dynamics, using the approach of system dynamics modeling and drawing causal-loop diagrams (CLD), a model for evaluating trust and public participation in the field of taxation is presented and finally simulated so it was done by Vensim software. Four basic scenarios of the increase of the main components and one scenario of simultaneous increase of all the main components at the same time were investigated and analyzed as model levers.

Conclusion: The simulation results indicate the positive effect of economic factors on public trust and participation in the tax field, with the point that the effect of economic factors is greater than the simultaneous application of all components.

Keyword: system dynamics, trust and public participation, tax, scenario.

---

¹ PhD student in Industrial Management, Department of Management and Accounting, Roudhen Branch, Islamic Azad University, Roudhen, Iran. alireza.rostami.1367@gmail.com

² Professor, Department of Industrial Management, Faculty of Management and Economics, Science and Research Unit, Islamic Azad University, Tehran, Iran. (Corresponding Author): Toloie@gmail.com

³ Professor, Department of Industrial Management, Faculty of Management and Economics, Science and Research Unit, Islamic Azad University, Tehran, Iran. radfar@gmail.com